

1968, 1. srpen, Praha. - Článek Milana Kundery *Malý a velký*, uveřejněný v týdeníku *Literární listy*.

Když v prvním dopoledni na 4. sjezdu spisovatelů začal číst Pavel Kohout Solženicynův dopis, v němž tento velký dědic Tolstého vypisuje tragické osudy sovětské literatury v podmínkách stalinismu a neostalinismu, Jiří Hendrych, sedící v první řadě na tribuně, zbrunátněl, oblékl přes bílou, kšandami zdobenou košili sako a potácivě odcházel; vzadu na pódiu, kde jsme seděli Procházka, Lustig a já, řekl ještě památná slova: »Všechno jste prohráli, všechno jste prohráli...« a opustil zasedání.

Neboť leccos si již uvykli naši ideologičti otcové od nás snášet, leccos se naučili neslyšet, když to v zájmu vlastního klidu slyšet nechtěli; tady však byla dotčena mocnost, z níž oni sami měli hrůzu a jejíž uši nemohli ošidit, tak jako podle potřeby šidívali své uši vlastní. První náraz, který oťrásl už v prvních hodinách sjezdem spisovatelů a uvedl pak do pohybu řetěz dalších konfliktů, byl tedy náraz o sovětskou bariéru.

Čtení Solženicynova dopisu před pěti sty lidmi v uzavřeném sále (pouhá informace o dokumentu, jehož existenci jsme nezpůsobili ani nemohli zrušit), bylo tehdy odsouzeno jako nepřípustné vměšování do sovětských věcí. O rok později četly miliony lidí v celém světě oficiální politický text, v němž sovětská vůdcová spolu se svými věrnými ukládají vedení našeho státu za prvé, za druhé, za třetí, co má dělat a jak má vládnout.

Srovnání obou situací ukazuje výmluvně, jaká vzájemná rovnost se skrývala za slovy o přátelství, lásce, bratrství a věčných časech. Poněkud mne proto dráždí používání staré okřídlené vazby: jako rovný s rovným. Takový náš vztah se Sovětským svazem nikdy nebyl a není takový ani dnes, kdy se vedení našeho státu s obdivuhodnou odvahou postavilo na vlastní nohy.

Vždyť si jen zkusme představit dnešní situaci obráceně. Představme si tu nepředstavitelnou věc, že by naši představitelé poslali do Moskvy nótu, v níž by protestovali proti poměrům v sovětském soudnictví, proti surovým procesům s intelektuály a studenty, proti sterilitě sovětského marxismu, proti nebezpečí neostalinismu, a dovozovali by (podobně jako to oni dovozují nám), že to zdaleka není jen vnitřní sovětská záležitost, nýbrž záležitost celého internacionálního komunistického hnutí, které je sovětskými poměry diskreditováno a v zájmu vlastní sebezáchovy trvá na jejich změně.

Je možno si vůbec představit, že by na to sovětská vůdcová reagovali tak jako my? Že by široce vysvětlovali a omlouvali svou politiku? Že by dokonce v tom či onom bodu přiznali neúspěch? Že by zvali naše odboráře, zemědělce a turisty, aby se na vlastní oči přijeli přesvědčit, jaká je v Sovětském svazu demokracie? Že by nás v každé větě ujišťovali o nehynoucí lásce? Že by nás pozvali, abychom s nimi o tom všem jednali, a měli ohromnou radost, že se s námi smějí setkat na vlastním území a ne na našem.

Taková představa se nám zdá být absurdní, ale to jen svědčí o tom, že naše vztahy nejenom nejsou vztahy rovného s rovným, ale že si je už takové neumíme ani představit. Že už jsme s to být pobouřeni jenom křiklavou nerovností, kdežto nerovnost decentní a skrytá nám přešla do krve a připadá nám běžná a normální.

Tím naprosto nechci vyčítat našim politikům trpělivý postoj vůči urážkám, ani jejich mírný tón a usilovnou snahu po domluvě. V dnešních okolnostech se totiž právě jejich nekonečně dobrá vůle stává zbraní, která odhaluje před celým světem partnerovu agresivitu, aroganci a nepřístupnost. Ale jakkoli je to zbraň správná a vhodná, přece jen to není zbraň rovného proti rovnému, nýbrž malého proti velkému, ohroženého proti ohrožujícímu.

Dosáhnout skutečně rovnoprávnosti a plnoprávnosti, jaká to ještě bude obrovská námaha pro náš malý stát obklopený láskyplnými očima spojeneckých hlavní! Nelze během jednoho týdne zvrátit oboustranné zvyklosti utvrzené po dvacet let. A nelze ani náraz změnit náš národní charakter, který v posledních staletích, žel, málo uvykl ostrému vzduchu samostatnosti a volnosti a kromě své nádherné svobodomyšlné tradice má i svou smutnou rakušáckou tradici poslušnosti a přizpůsobení.

Nicméně národní charakter se utváří a přetváří v dějinných bouřkách a tento obtížný a dramatický rok bude znovu zodpovídat otázku, kdo jsme, jací jsme a co si zasloužíme. Před našimi národy je stále otevřena možnost, že jejich život zůstane živořením, že budou žít cizí, vnucený a odvozený osud, že se z

dobrovolného spojence velmoci kdysi tak milované změnil v pouhou věc v její ruce, že se odsoudí k vnitřní bezvýznamnosti a nepůvodnosti a dřív nebo později zahynou.

Pro malý národ je otázka jeho bytí a nebytí stále otevřena. Jeho suverenita je pro něj věčným úsilím, úkolem a bojem. Jen ten národ, který vášnivě touží být sám sebou, žít po svém, jen hrdý národ, pro něž pouze svébytný život je životem, si zaslouží, aby žil a byl; a jenom takový národ si život uchová.

*Literární listy, roč. 1 (1968), č. 23, 1. srpna 1968, s. 1.*